

De inventaris van de hoeve van Gerrit Langerak

Welke producten verbouwde een boer ruim twee eeuwen geleden, wat stond er in zijn huis en wat bracht zijn bedrijf op? Dankzij een boedelscheiding en boedelinventaris uit 1788 zijn die vragen voor een boer uit Linschoten precies te beantwoorden. Gerrit Langerak had goed geboerd en zijn erfgenamen sponnen er zijde bij.

NETTIE STOPPELENBURG

De Lange Linschoten is een veenriviertje dat tussen de Hollandse IJssel en de Oude Rijn loopt, van Oudewater tot Woerden. Het

land aan weerszijden van de rivier werd al in de 11e of 12e eeuw ontgonnen en is bekend als de 'Snelrewaard'. De oudste stenen boerderijen langs de Linschoten dateren uit de 17e eeuw.

In 1788 werd Mattheus van Rooyen de nieuwe eigenaar. Na zijn overlijden kwam de boerderij in handen van Cornelis Straver. De familie Straver bleef tot 1933 eigenaar en verkocht in dat jaar de boerderij aan het Aartsbisdom Utrecht. Vanaf 1927 is de familie Van Winden boer op Zuid Linschoterzandweg 30, vanaf 1983 ook eigenaar. De boerderij is nog steeds in bedrijf: er worden koeien en geiten gemolken en de kaas wordt in de eigen boerenlandwinkel verkocht. Voor informatie: www.groenehartlandwinkel.nl

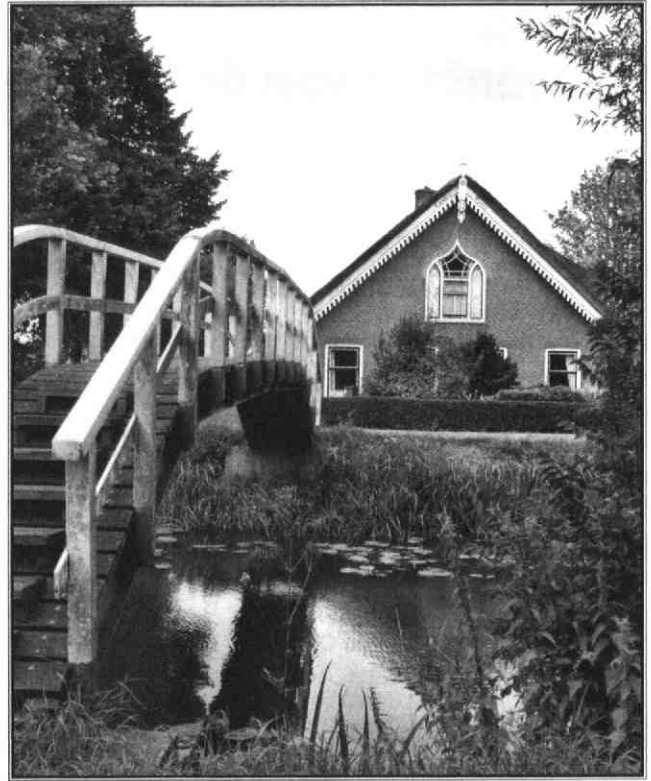
In de 17e eeuw was de boerderij eigendom van Cornelis Jacobsz Benschop. Zijn erfgenamen verkochten de hoeve met 15 morgen land in 1691 voor 3.730 gulden aan Gijsbert Claesse van Cats. Van Cats bezat meerdere boerderijen aan de zuidzijde van de Linschoten, waaronder de boerderij ten westen van nummer 30, bij de Vrouwenbrug. Bij de verdeling van de boedel na zijn dood, in 1735, bleek de hoeve verpacht aan Zaars Hendrickse. De nieuwe eigenaren waren Dirck van Cats en het echtpaar Arien van Beek en Adriana van Cats. Zij verkochten de boerderij met 18 morgen land in 1760 voor 2.500 gulden aan Gerrit Claasse Langerak.

Eén van die oude boerderijen in de Lange Linschoten is Zuid Linschoterzandweg 30. De huidige boerderij is gebouwd in de 17e eeuw en dat is aan de voorgevel nog duidelijk te zien. Tussen de bovenramen bevindt zich een tegelmozaïek, vergelijkbaar met de tegelmozaïeken in de bogen boven de ramen van de 17e-eeuwse huizen in Oudewater. De boer gaf daarmee aan dat hij net zo rijk was als de heren in de stad. De ramen van de opkamer en de kelder van Zuid-Linschoterzandweg 30 zijn voorzien van sierlijk gemetselde bogen met een verdiept boogveld. De kaaskelder heeft een gewelf met kruisbogen.

Voor het huis staan twee oude taxusbomen. De taxus kan duizenden jaren oud worden en gold al voor de Kelten en de Saksen als een heilige boom. Voor de boer op deze boerderij dienden de taxusbomen twee doelen: ze hielden de zon tegen zodat de kaaskelder koel bleef en ze hielden de boze geesten weg.

Van 1760 tot 1788 was deze boerderij eigendom van Gerrit Klaaszoon Langerak. Langerak was getrouwd met Baartje Willemsdochter van Hoof. Samen kregen zij vijf kinderen: één dochter, Maria, en vier zonen, Willem, Klaas, Jan en Ary. Na het overlijden van Baartje hertrouwde Gerrit in 1765 met de weduwe Maria Bouwensdochter Meltland. Om het erfdeel van de kinderen veilig te stellen, werden huwelijksvoorwaarden opgemaakt. De boerderij, met 31,5 morgen land, de have en het vee, het bouwgenootschap, het 'molkengoed', de inboedel van het huis en het contant geld vormden het deel van de bruidegom en daarbij wordt een totaalwaarde van 1.625 gul-

Aan weerszijden van de Lange Linschoten lopen smalle wegen, over de dijk. Er is maar beperkt autoverkeer toegestaan. Tot in de 20e eeuw was er druk scheepvaartverkeer over de Linschoten. De beurtveren van Oudewater naar Amsterdam en van Oudewater naar Woerden kwamen elk twee keer per week langs. Boeren brachten hennep, vlas, boter, kaas en fruit naar de handelaren in de ste-

den. De 'kwakels', de hoge bruggetjes, vormden daarbij geen belemmering en de Vrouwenbrug, een ophaalbrug, al evenmin. Er mocht niet worden gezeild op de Linschoten, vanwege de vele bochten. Aan de noordzijde was het jaagpad: daar stonden toen dus geen wilgen. Er zijn nog steeds veel 17e-eeuwse boerderijen en hoogstamboomgaarden in de Linschoten.

den genoemd. Ook de bruid bracht have en vee, bouwgereedschap, 'molkengoed', inboedel en geld mee. Haar deel werd op 1.300 gulden gesteld.

In 1788 overleed Gerrit Langerak en omdat er enkele minderjarige erfgenamen waren, werden door de notaris een boedelinventaris en een boedelscheiding opge maakt. Aan de hand van de beschrijving in deze notariële stukken kan de boerderij worden geïdentificeerd als Zuid Linschoterzandweg 30: ze ligt namelijk ten oosten van een molenvliet aan de zuidzijde van de Linschoten en het land strekt tot de Snelrewaardse wetering.

Vijf vette varkens

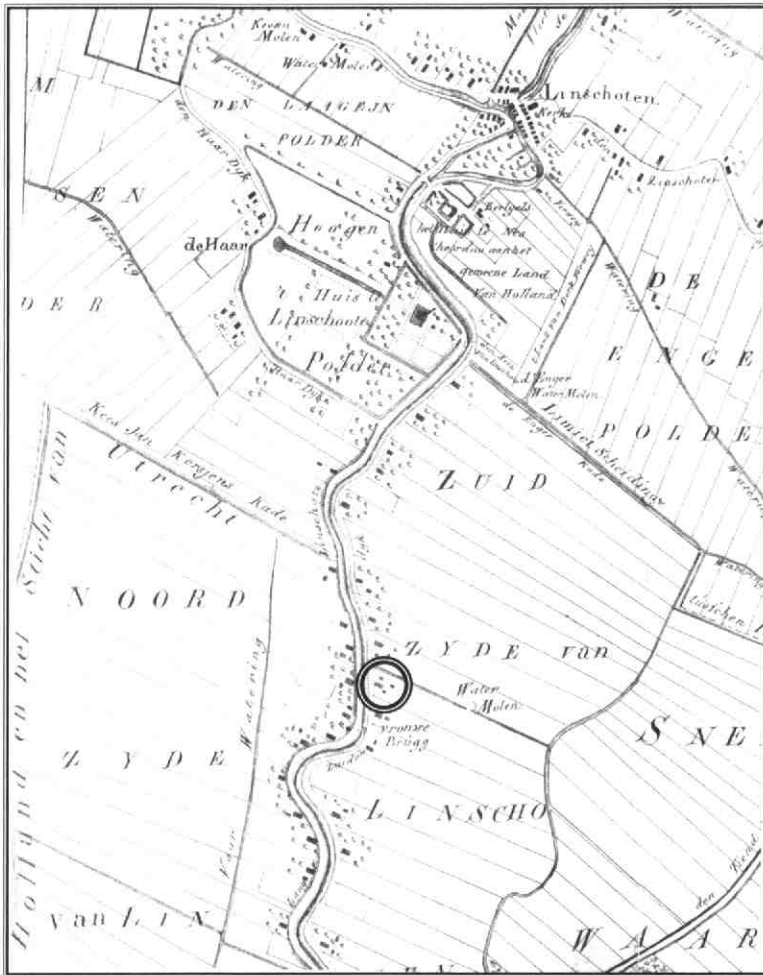
Uit de boedelinventaris en de boedelscheiding is veel op te maken over de bedrijfsvoering van de boerderij. De inventaris ver-

meldt zestien koeien. De melk werd verwerkt tot kaas en uit de boedelscheiding blijkt dat de complete jaarproductie - hooikaas, meikaas, zomerkaas en herfstkaas - werd opgekocht door de Oudewaterse koopman Aalbert van Wijngaarden. Het ging om 7.310 pond kaas, wat neerkomt op een minimale melkgift van 2.284 liter per koe per jaar. In de boedelscheiding wordt ook boter genoemd, wat kan wijzen op een hogere melkgift. Het is natuurlijk mogelijk dat de wei - het restant van de kaasproductie - werd verwerkt tot boter, maar een deel van de wei ging ongetwijfeld naar de varkens.

Behalve melkvee was er ook slachtvee op de boerderij. De drie stierkalfjes die in de inventaris worden genoemd, waren bestemd voor de slacht. Slager Aland van Oudenallen uit de

Leeuweringerstraat in Oudewater was nog 11 gulden schuldig voor een vet kalf, en de Joodse slager Hartog Levi uit de Peperstraat zelfs 14 gulden. Pieter Quik moest voor vijf vette varkens met een totaal gewicht van 1.093 pond 129 gulden, 2 stuivers en 14 penningen betalen plus nog eens 13 stuivers waaggeld. De boer slachtte ook zelf. Onder de eetwaren die in de boedelinventaris zijn opgesomd, waren pekelflees en pekelspek in de kuip, vier zijden rookspek, vijftien 'hijssen' rookvlees en een gerookte koetong.

Bij het bouwgereedschap worden een wanmolen, dorskleden, dorsknuppels en een 'koornschop' genoemd. Uit de boedelscheiding blijkt, dat op het bedrijf spelt (een tegenwoordig niet meer zo bekende graansoort) werd verbouwd, terwijl in

Op deze 18e-eeuwse kaart zijn ook de boerderijen aangegeven. Het tegenwoordige Zuid-Linschoterzandweg 30 ligt tussen de Vrouwenbrug en de molenvliet van de watermolen die tussen de 'zuiderdijk' en de 'watering' ligt.

de inventaris ook boekweit, haver en bonen zijn genoemd. In 1788 werd nog veel hennep verbouwd in de Snelrewaard: de hennepbraak ontbreekt dan ook niet op deze boerderij, evenals de opsomming van verkochte schilhenneep en beut, terwijl in de boedelscheiding zelfs de hennep genoemd wordt die nog op het veld stond. Jan van der Stek uit Oudewater was aan de boer nog 44 gulden en 4 stuivers schuldig voor schilhenneep en beut. Twee 'appelenmandens' in de inventaris wijzen op de aanwezigheid van fruitbomen. Omdat er in de boedelscheiding geen uitstaande schulden voor de levering van fruit genoemd worden, waren de fruitbomen bij de boerderij kennelijk alleen voor eigen gebruik. De notaris maakte een lange lijst van al het gereedschap: emmers, spaden, vorken, rieken, tobbes en zelfs een leeuwerikkenkooi. Boer Gerrit Langerak bezat drie

wagens, maar de ploeg deelde hij met zijn broer Klaas.

Eenentwintig stoelen

Hoe het woongedeelte van de boerderij precies was ingedeeld, is uit de boedelinventaris niet op te maken. Vertrekken worden niet genoemd, maar er zijn wel wat aanwijzingen. Zo waren er vijf 'bedden', waarmee matrassen worden bedoeld, en vier bedsteegordijnen: er moeten er dus vijf bedsteden zijn geweest waarvan één met houten deuren. Met elf wollen dekens en een katoenen deken waren er per bedstee twee tot drie dekens beschikbaar. Er waren vier schoorsteenklenden dus waarschijnlijk ook vier stookplaatsen. De aantallen van stoelen en tafels zijn moeilijker te duiden: negen tafels, eenentwintig stoelen en één leunstoel. Het gebruik van de tafels en het formaat zijn niet aangegeven. Behalve de leunstoel was er ook een voeten-

bank: de boer wilde kennelijk ook wel eens uitrusten na gedane arbeid. In ieder geval deed het boereengezin in welstand niet onder voor de gegoede burgerij van Oudewater: met 97 Delftse borden, 36 kop en schotels, 6 thee- of koffieketels, 2 koffiekannen en een koffiemolen was er aan serviesgoed geen gebrek. Ook het 'stanghorologie' - een staande klok - wijst op welstand.

Behalve met het maken van kaas en boter, het verwerken van de groenten en het slachtvlees en de huishouding was de boerin ook belast met het verwerken van vlas. Hoewel Langerak kennelijk geen vlas verbouwde - het is niet genoemd bij de inschulden of bij de opsomming van aanwezige veldproducten -, kwam dat elders langs de Lange Linschoten wel voor. Bij de inboedel staat een spinnewiel genoemd, 6,5 pond gesponnen garen, 3,5 pond vlas en een 'webbe linnen'.

De hele inboedel van de boerderij werd tijdens een boelhuis, een openbare veiling, verkocht. Ook de boerderij zelf veranderde van eigenaar: Mattheus van Rooyen kocht de hoeve met 18 morgen land voor 5.575 gulden.

Nettie Stoppelenburg is medewerker public relations en educatie bij Het Utrechts Archief. Daarnaast is zij bestuurslid van het Touwmuseum in Oudewater en doet zij onderzoek naar de geschiedenis van Oudewater en de hennepcultuur rondom het stadje.

Bronnen

Notarieel Archief van Oudewater, inv.nr. 1972

Dorpsgerecht Snelrewaard, diverse inventarisnummers

Kadaster 1832

Volkstelling Snelrewaard 1837

Lia de Vries, 'De boerderij staat centraal in 2003', in: *De IJsselbode. Nieuws en advertentieblad voor de IJsselstreek*, 5 augustus 2003.